

attestacija_nauchnykh_i_nauchno_pedagogicheskikh_kadrov/polozhenie_o_dissertacii_nnom_sovete/.

9. Положение о Высшей аттестационной комиссии Министерства образования и науки Российской Федерации: Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации (Минобрнауки России) от 3 июля 2006 г. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://vak.ed.gov.ru/ru/docs/?id4=137&i4=1>.
10. Положение о Федеральной службе по надзору в сфере образования и науки: Постановление Правительства Российской Федерации от 17 июня 2004 г. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://obrnadzor.gov.ru/ru/about/about/>.

УДК [342.922: 343.122]: 930.1

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНА «ПОТЕРПІЛИЙ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОЦЕСІ» У ВІТЧИЗНЯНІЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Колпаков В.К., д.ю.н., професор

Київський національний університет внутрішніх справ,

Оплачко І.О., аспірант

Запорізький національний університет

Стаття присвячена розгляду історіографії дослідження у вітчизняній адміністративно-правовій науці засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі з детальним аналізом сучасних та ретроспективних наукових джерел із вказаної проблематики.

Ключові слова: потерпілий, адміністративно-деліктний процес, історіографія, доктрина.

Колпаков В.К., Оплачко И.А. ИСТОРИОГРАФИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ФЕНОМЕНА «ПОТЕРПЕВШИЙ В АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОМ ПРОЦЕССЕ» В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ НАУКЕ / Киевский национальный университет внутренних дел, Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена рассмотрению историографии исследования в отечественной административно-правовой науке основ участия потерпевшего в административно-деліктном процессе с детальным анализом современных и ретроспективных научных источников по указанной проблематике.

Ключевые слова: потерпевший, административно-деліктный процесс, историография, доктрина.

Kolpakov V.K., Oplachko I.A. HISTORIOGRAPHY OF RESEARCH THE PHENOMENON «VICTIM IN THE PROCEDURE OF ADMINISTRATIVE OFFENCE» IN DOMESTIC ADMINISTRATIVE AND LAW SCIENCE / Kyiv National University of Internal Affairs, Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article is devoted to consideration of historiography of research in domestic administrative science through the participation of the victim in a procedure of administrative offence with the detailed analysis of modern and retrospective scientific sources on indicated issue.

Key words: victim, the procedure of administrative offence, historiography, doctrine.

Задля створення надійного сучасного наукового фундаменту майбутнього кодифікованого адміністративно-деліктного акта доцільним вбачається історичний екскурс у специфіку дослідження того чи іншого правового питання вченими-адміністративістами, виділення ними певних пріоритетів дослідження, формулювання доктринальних положень, на підставі яких і формувалося раніше діюче та чинне

законодавство. Це дозволить виділити певні тенденції розвитку як правової доктрини, так і нормотворчої діяльності, результатом якої є прийняття адміністративно-деліктного законодавства, у тому числі й кодифікованого змісту, окреслити певні проблемні питання із одночасним з'ясуванням шляхів їх вирішення у різні історичні періоди із тим, щоб уникнути в майбутньому негативного та запозичити позитивний досвід. Саме врахування історичного досвіду доктринальних досліджень певних правових феноменів дозволяє формувати досконалу сучасну наукову базу для новітнього кодифікованого адміністративно-деліктного акта. Це все повною мірою стосується й доктринального дослідження феномена «потерпілий в адміністративно-деліктному процесі».

Саме тому метою статті є аналіз історіографії дослідження у вітчизняній адміністративно-правовій науці засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі з детальним аналізом сучасних та ретроспективних наукових джерел із вказаної проблематики.

Слід одразу зазначити, що безпосередньо монографічних комплексних наукових робіт, присвячених саме потерпілому в адміністративно-деліктному провадженні (процесі), не було і немає, на жаль, до цього часу, на відміну від, скажімо, робіт фахівців у галузі кримінального права та кримінального процесу, у яких феномен «потерпілого» розглядається в різних аспектах і при цьому достатньо ґрунтовно. Так, наприклад, Т.І. Присяжнюк детально досліджує інститут потерпілого в кримінальному праві України з акцентом на існуючі концепції потерпілого в сучасному кримінальному праві, здійснює змістовну характеристику інституту потерпілого в кримінальному праві, а також з'ясовує значення відповідного інституту в перспективі вдосконалення кримінального законодавства [1]. Н.Б. Федорчук зосереджує свою увагу на захисті прав та законних інтересів потерпілого від злочину в кримінальному судочинстві англо-американської системи права [2]. Певні аспекти феномена «потерпілий в кримінальному процесі» досліджує Ю.О. Гурджі в контексті аналізу правового захисту особи у кримінальному процесі крізь призму теоретичних та методологічних засад [3]. О.Ю. Юрченко зупиняється на ролі віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні [4]. С.В. Давиденко ґрунтовно підійшла до вивчення феномену потерпілого як суб'єкта кримінально-процесуального доказування [5], а М.В. Сенаторов деталізував доктринальне дослідження феномена потерпілого від злочину в кримінальному праві [6]. Достатньо ґрунтовною слід вважати монографічну роботу М.І. Гошовського та О.П. Кучинської «Потерпілий у кримінальному процесі України», у якій автори досліджують історію розвитку законодавства про потерпілих, підстави визнання особи потерпілою в кримінальному процесі, права потерпілого на окремих стадіях кримінальної справи, а також проблеми відшкодування потерпілому шкоди, завданої злочином [7].

На жаль, вчені-адміністративісти не приділяли достатньої уваги інституту потерпілого від адміністративного проступку, потерпілому як учаснику (суб'єкту) адміністративно-деліктного процесу, що певним чином вплинуло і на результати нормотворчої діяльності, наявність дещо узагальненого за змістом законодавства, яке визначає засади участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі.

Аналізуючи наявні наукові джерела, можна зазначити, що, в основному, вчені-адміністративісти або ж зосереджували свою увагу на дублюванні нормативних засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, або ж виділяли групу осіб відповідного процесу, щоправда, пропонуючи різні критерії, до якої відносили потерпілого й фрагментарно пояснювали, чому саме до цієї групи відносили його. Хоча були і дещо специфічні наукові роботи з відповідної проблематики, щоправда, феномен потерпілого розглядався у контексті дещо змістовнішого поняття. Такі тенденції

доктринального дослідження феномена потерпілого в адміністративно-деліктному процесі простежувалися в наукових працях вітчизняних вчених-адміністративістів у різні історичні періоди, вони ж збереглися і до цього часу.

Так, наприклад, О.М. Якуба, висвітлюючи засади адміністративного провадження (провадження у справах про адміністративні правопорушення), на жаль, взагалі обходить своєю увагою такого суб'єкта, як потерпілий, на відміну, від скажімо захисника, перекладача, лише роблячи вказівку на визначеність правових засад участі осіб у відповідному провадженні в діючому на той час законодавстві [8, 190-192]. П.Т. Василенков, виділяючи суб'єктів адміністративного процесу, пропонує їх поділ на сторони та учасники, при цьому саме до останніх вважає за доцільне віднести потерпілого. Більш того, вчений-адміністративіст уточнює свою позицію і пропонує розглядати потерпілого саме в провадженні в справах про адміністративні правопорушення (адміністративно-деліктному процесі) в якості третьої особи-учасника відповідного провадження [9, 200]. Л.В. Коваль у відомій науковій роботі, присвяченій адміністративній відповідальності, хоча й приділяє свою увагу значній кількості питань матеріально-правового та процесуально-правового характеру, на жаль, взагалі поза увагою залишає всіх суб'єктів адміністративного провадження, у тому числі і потерпілого [10]. Такою була ситуація у доктринальних дослідженнях у 70-80 рр. ХХ століття.

Дещо змінилися пріоритети доктринального дослідження відповідного та суміжних правових питань у 90-х рр. ХХ століття. Так, наприклад, Є.В. Додін, досліджуючи виконання постанов про накладення адміністративних стягнень, зосереджує, хоча і дещо епізодично, свою увагу на потерпілому в контексті розгляду питань відшкодування майнової шкоди, завданої адміністративним проступком [11, 61-64]. Л.В. Коваль у своїх працях 90-х рр. ХХ століття з адміністративного права, при висвітленні правових засад участі в адміністративно-деліктному процесі (науковець вживає термін «провадження у справах про адміністративні правопорушення»), в основному, концентрує увагу на «особі, яка притягається до адміністративної відповідальності», і лише фрагментарно зупиняється на інших учасниках. Так, наприклад, потерпілий ним згадується при вказівці на те, що правозастосовні органи зобов'язані заслуховувати пояснення порушників, їх законних представників, потерпілого, очевидців тощо [12, 174].

Колектив авторів начального посібника «Адміністративна відповідальність в Україні» за загальною редакцією А.Т. Комзюка детальніше підходить до питання правового статусу осіб, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення. Звертається увага науковцями на те, що питання розгляду відповідних справ тісно пов'язані із визначенням кола та правового статусу «безпосередніх учасників провадження», серед яких виділяється й потерпілий як особа, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду [13, 60]. Науковці звертають увагу на права потерпілого, хоча й дещо фрагментарно, без детального аналізу чинних правових положень.

Майже типовим є підхід до висвітлення відповідного питання Ю.П. Битяка, В.В. Зуй, А.Т. Комзюка у спільній роботі з адміністративного права, яку, окрім аналогічних вищезгаданих положень, вчені доповнюють вказівкою на те, що постанова по адміністративній справі може бути оскаржена і потерпілим [14, 123].

Дещо своєрідною для 90-х рр. ХХ століття виглядає робота В.К. Колпакова, у якій він: по-перше, характеризує суб'єктів адміністративного процесу взагалі, пропонує їх класифікаційний розподіл за кількома критеріями, у тому числі за характером процесуального статусу, що дозволяє вченому виділити, поміж іншого, й так званих «допоміжних учасників процесу», до яких він і відносить потерпілого (щоправда,

вчений використовує у цій роботі термін «постраждалий») [15, 327]. Щоправда, далі по тексту цієї ж роботи В.К. Колпаков вживає вже термін «потерпілий» [15, 340-342]. Особливістю цієї роботи слід вважати запропонований вченими класифікаційний розподіл осіб, що беруть участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, залежно від ролі і призначення, змісту і обсягу повноважень, форм і методів участі на кілька груп, серед яких – «суб'єкти, що мають особистий інтерес у справі», й віднесення до цієї групи потерпілого [15, 345], щоправда, без детального аналізу його правового статусу.

Достатньо фундаментальною слід вважати роботу М.М. Тищенка «Адміністративно-правовий статус громадянина України: проблеми теорії та шляхи удосконалення», у якій він приділяє увагу і потерпілому [16]. Так, наприклад, М.М. Тищенко справедливо робить вказівку на певну обмеженість нормативної моделі визначення особи потерпілим. Визначення потерпілого, зафіксоване в КпАП України, дозволяє вести мову лише про потерпілих – фізичних осіб. На практиці ж такими можуть бути і юридичні особи, що і дає підстави вченому формулювати пропозиції для внесення доповнень до законодавства у врегулюванні відповідного питання [16, 109]. Вчений піднімає питання виктимологічного аспекту поведінки потерпілого й відповідних процесуальних наслідків й формулює цілком слушний висновок, що, на відміну від кримінального процесу, в адміністративно-деліктному процесі недоцільно ставити в залежність визнання особи потерпілою від того, чи сприяла її поведінка вчиненню адміністративного проступку [16, 110]. Варто підтримати М.М. Тищенка в тому, що мотивація участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі істотно відрізняється від інших осіб, саме тому він повинен бути майже урівнений у своїх правах з особою, щодо якої здійснюється відповідне провадження [16, 111]. Це, у свою чергу, слугувало підставою для формулювання пропозицій про розширення прав потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, обов'язків [16, 112-114]. Досить специфічною особливістю наукової роботи М.М. Тищенка варто вважати розгляд правового статусу, хоча і дещо звужено, потерпілого в прив'язці до окремих стадій адміністративно-деліктного процесу [16, 113-114], щоправда, без детального аналізу специфіки прояву відповідного статусу у зв'язках з іншими суб'єктами на цих стадіях. І, нарешті, аналізуючи фундаментальну наукову працю М.М. Тищенка, не можна не вказати на ще одну її специфічну рису – вказівку на особливість правового статусу потерпілого-неповнолітнього, а також потерпілого як особи, яка внаслідок своїх фізичних або психічних вад, невзможі реалізувати свої права та обов'язки у вказаному провадженні [16, 114-115]. Це, безперечно, є досить слушним, однак сформульовані висновки стосовно відповідного питання є дещо звуженими й такими, що, з плином часу, дещо застаріли.

Отже, для 90-х рр. ХХ століття характерним було певне поглиблення змісту доктринальних досліджень питань суб'єктів адміністративно-деліктного процесу в цілому, хоча й дещо фрагментарним, однак зосередження уваги науковців на проблематиці правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, що й було сприйнято як «відправна точка» для доктринальних правових досліджень подальших років. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття намітилася певна спеціалізація наукових правових досліджень проблематики суб'єктного складу адміністративно-деліктного процесу. Щоправда, комплексних монографічних робіт, безпосередньо присвячених потерпілому у відповідному процесі, знову ж таки не з'явилося, однак наявні наукові напрацювання відрізняються вже дещо спеціалізованим характером, поглибленим аналізом певних складових правового статусу потерпілого, з'ясуванням його ролі, місця в системі суб'єктів адміністративно-деліктного процесу.

Так, наприклад, Ю.А. Ведерніков та В.К. Шкарупа, розглядаючи учасників відповідного процесу (щоправда, вони використовують словосполучення «провадження

у справах про адміністративні правопорушення»), поділяють їх на кілька груп, серед яких виділяють «осіб, що мають особистий інтерес у справі», і саме до цієї групи відносять потерпілого, щоправда, знову ж таки без деталізації його правового статусу [17, 168]. Авторський колектив підручника «Адміністративне право» за загальною редакцією Ю.П. Битяка дотримується традиційного для 90-х рр. ХХ століття доктринального, дещо узагальненого підходу до характеристики провадження в справах про адміністративні правопорушення в цілому із суто епізодичною увагою безпосередньо суб'єктам цього провадження [18, 220-236]. С.В. Ващенко і М.М. Долгополова пропонують розподіл осіб, що беруть участь у провадженні, серед яких також виділяють потерпілого, характеризуючи його мотивацію участі в провадженні як «звинувачувальну спрямованість», а також аналізуючи його права в провадженні [19, 64-65].

Достатньо змістовними варто вважати роботи І.Л. Бородіна, О.І. Миколенка, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко та ін. вчених-адміністративістів, які вийшли друком на початку ХХІ століття. Так, наприклад, І.Л. Бородін у своїй роботі «Адміністративно-юрисдикційний процес» при аналізі провадження у справах про адміністративні правопорушення через характеристики його стадій, зосереджує увагу на потерпілому саме при характеристиці другої стадії провадження – розгляду справи й акцентує увагу на тому, хто може бути взагалі потерпілим, його правах, особливо робить вказівку на особливості фіксації інформації про потерпілого в протоколі про адміністративне правопорушення [20, 139]. І.Л. Бородін зазначає, що чинне законодавство не вказує, хто визначає особу потерпілим, й робить припущення, що це має здійснювати той, хто складає протокол, або орган, який уповноважений загалом розглядати справи та приймати по них рішення [20, 139-140]. Звертається увага в роботі і на особливості опитування потерпілого [20, 140].

Достатньо ґрунтовною є праця О.І. Миколенка «Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні». Вчений полемізує стосовно співвідношення понять «суб'єкт провадження» і «учасник провадження», посилаючись на праці вітчизняних учених-адміністративістів (наприклад, С.В. Ківалова, Л.Р. Біли), й робить висновок щодо потреби уточнення відповідного співвідношення й з'ясування реального змістовного наповнення кожного із понять. Зокрема, О.І. Миколенко обґрунтовує тезу про те, що суб'єктом провадження є особа, наділена державою здатністю бути учасником певних процесуальних відносин, учасником відповідного провадження є особа, яка бере безпосередню участь у процесуальних відносинах [21, 146-148]. Окрім того, О.І. Миколенко пропонує розділяти учасників адміністративно-деліктного процесу (він використовує термін «провадження у справах про адміністративні правопорушення») на групи, обравши в якості критерію – роль та призначення, зміст та обсяг повноважень, форми і методи участі осіб у провадженні. Саме за цими критеріями (комплексне утворення) й виділяється, серед інших, група так званих «осіб, що мають безпосередні інтереси у справі», до числа яких О.І. Миколенко пропонує віднести потерпілого та його законних представників [21, 149]. Щоправда, далі по тексту, детально аналізуючи правовий статус учасників адміністративно-деліктного процесу, вчений лише обмежується дублюванням положень КпАП України стосовно визначення потерпілого та його прав [21, 150].

С.В. Ващенко, В.Р. Поліщук, висвітлюючи питання правового статусу осіб, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення, обирають традиційний для так званого «радянського періоду» підхід, а саме: дублювання положень чинного законодавства стосовно засад участі потерпілого в провадженні з акцентом на його визначення та його права [22, 88-89]. В.А. Гуменюк, Г.В. Джагунов, А.Т. Комзюк, О.О. Небрат, Г.О. Пономаренко, О.Ю. Салманова, О.В. Синьов, М.М. Тищенко дотримуються аналогічної позиції [23, 61-62].

Варто звернути особливу вагу на роботи О.В. Кузьменко. Так, у спільній роботі із Т.О. Гуржієм, О.В. Кузьменко класифікує всіх суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення на три групи, залежно від характеру процесуального статусу особи, при цьому виділяє так звану групу «допоміжних учасників процесу» (саме такий термін використовують науковці). Окрім назви групи, вчені пропонують і перелік осіб, які входять до цієї групи (допоміжних учасників): поряд із свідками, експертами, перекладачами та адвокатами, пропонується відносити і потерпілого (хоча в роботі вживається термін «постраждалий») [24, 233-234]. Можна стверджувати, що вченими-адміністративістами запозичені положення, які були сформульовані ще в 90-х роках ХХ століття В.К. Колпаковим. Хоча це також слід відзначити, дещо конкретизованими є подальші дослідження О.В. Кузьменко та Т.О. Гуржія, присвячені правовому статусу потерпілого. Вони не тільки дублюють чинні нормативні положення, а й намагаються показати його зв'язок з іншими суб'єктами адміністративно-деліктного процесу [24, 239-240]. У монографічній роботі «Теоретичні засади адміністративного процесу» О.В. Кузьменко достатньо ґрунтовно аналізує загальну проблематику суб'єктів адміністративного (у тому числі адміністративно-деліктного) процесу, у тому числі співвідношення суміжних понять, ознаки та їх характеристика, класифікація суб'єктів за різними критеріями. У частині дослідження феномена «потерпілий в адміністративно-деліктному процесі» О.В. Кузьменко визнає його елементом так званих «осіб, що мають особистий інтерес у справі, однак, на відміну від інших суб'єктів цього ж процесу, не мають владних повноважень» [25, 180]. Відповідна група осіб та належність до неї потерпілого здійснюється за функціональним призначенням. О.В. Кузьменко підходить до висвітлення правового статусу потерпілого, як, до речі, й інших суб'єктів провадження у справах про адміністративні правопорушення (саме такий термін використовує науковець) під кутом зору окремих стадій провадження (використовується термін «фаз провадження») [25, 280], що, безперечно, дозволяє повніше розкрити його статус через деталізацію його прав на окремих стадіях процесу.

О.М. Бандурка, М.М. Тищенко розглядають суб'єктів адміністративного (в тому числі й адміністративно-деліктного) процесу як систему [26, 54]. При цьому пропонується розмежовувати лідируючих суб'єктів й інших суб'єктів і саме до останніх відносять потерпілого [26, 57]. Щоправда, робиться певне уточнення стосовно потерпілого, як те, що він бере участь у процесі, оскільки під час розгляду справи зачіпаються його інтереси, що й зумовлює мотивацію його участі. Вчені-адміністративісти роблять вказівку на самостійний характер процесуальної фігури потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, на комплекс його прав у процесі, а також на те, що його інтереси, за певних обставин, можуть представляти законні представники [26, 174-175].

Є.Ф. Демський також класифікує осіб, які беруть участь в адміністративному процесі, виділяє групу «осіб, які обстоюють а адміністративному процесі особисті права та законні інтереси» [27, 85], й, із деталізацією цих положень стосовно різновидів складових адміністративного процесу, характеризує осіб, які до цієї групи входять. Так, в адміністративно-деліктному провадженні (термін, запропонований Є.Ф. Демським) до таких і відноситься потерпілий [27, 91]. Вчений-адміністративіст робить акцент на легальному визначенні потерпілого, комплексі його прав й робить висновок, що законодавець надає широкі права і можливості захисту прав, свобод і законних інтересів потерпілому [27, 93]. У подальшому в цій же роботі Є.Ф. Демський, зосереджуючи детальну увагу на адміністративно-деліктному провадженні, характеризує правовий статус потерпілого саме через аналіз його прав та можливостей на різних стадіях провадження [27, 427]. Є.Ф. Демський, на відміну від більшості науковців, поряд із правами, виділяє і його обов'язки, а також зазначає, що в літературі «застерігається, що необхідно враховувати особливості психічного сприйняття

обставин правопорушення потерпілим, адже він постраждав від цих дій і може бути зацікавлений у вирішенні справи» [27, 427].

В.К. Колпаков також розглядає систему суб'єктів адміністративно-деліктного провадження, виділяє групу та суб'єктів, серед яких і суб'єкти, що мають особистий інтерес у справі [28, 146]. В.К. Колпаков детально зупиняється на нормативних положеннях щодо участі потерпілого в адміністративно-деліктному провадженні, деталізує різновиди шкоди, завданої адміністративним правопорушенням потерпілому, а також його права [28, 189-190].

Дещо схожу позицію демонструє і Є.В. Додіна, щоправда, без деталізації правового статусу потерпілого [29, 32-33]. В.Г. Перепелюк розділяє суб'єктів адміністративного процесу також на групи, серед яких виділяє «провода та учасників, яких у свою чергу, поділяє на лідируючих суб'єктів, зацікавлених осіб та осіб, що сприяють розгляду справи» [30, 161]. До зацікавлених осіб і пропонується відносити потерпілого. Фрагментарний погляд на потерпілого лише з точки зору включення його до групи так званих суб'єктів, які мають особистий інтерес у справі, характерним є для роботи М.І. Данилькевича [31, 128], а також для роботи В.В. Богуцького та В.В. Мартиновського [32, 14].

Особливу увагу слід зосередити на роботі В.К. Колпакова «Адміністративно-деліктний правовий феномен», у якій вчений-адміністративіст, окрім висвітлення доктринальних та нормативних положень, виділяє дискусійні положення, формулює пропозиції щодо їх можливого нормативного вирішення. Так, наприклад, на думку В.К. Колпакова, у новому КпАП України доцільно було б посилити диспозитивні начала процесуальних прав потерпілого шляхом подальшої регламентації його права на ознайомлення з усіма матеріалами справи, представлення доказів, подання заяв, клопотань, відводів, внесення скарги [33, 398]. В.К. Колпаков стверджує, що якщо, йдеться про право на захист, то насамперед, мається на увазі особа, яка притягується до відповідальності, проте в процесі може брати участь й інший громадянин (можна було б, щоправда уточнити його назву, і дещо розширити коло потенційних потерпілих), безпосередньо зацікавлений у справедливому вирішенні справи, – потерпілий, якому, на жаль, не завжди приділяється достатній обсяг уваги [33, 400]. Достатньо змістовним є підхід вченого до аналізу прав захисника на стадіях адміністративно-деліктного процесу [33, 401], і нарешті, дещо дискутуючи з О.І. Миколенком стосовно співвідношення понять «учасник провадження» та «суб'єкт провадження», В.К. Колпаков також пропонує класифікаційний розподіл усіх осіб, що беруть участь в адміністративно-деліктному процесі, за функціональним призначенням на групи, серед них виділяє суб'єктів, що мають особистий інтерес у справі, і відносить до них потерпілого [33, 409].

Характеризуючи новітні наукові дослідження вітчизняних вчених-адміністративістів, присвячені, у тій чи іншій мірі, проблематиці правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, варто зробити акцент на дисертаційних роботах І.Л. Бородіна і М.Р. Сиротяка. І.Л. Бородін достатньо ґрунтовно аналізує адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина й зазначає, що перелік відповідних прав і свобод повинен відображати потреби суспільства, стимулювати розвиток державно-правових відносин, правової культури громадян [34, 26-27]. Аналізуючи в цілому адміністративно-правові засади захисту прав і свобод людини і громадянина, вчений зосереджує увагу і на адміністративно-деліктному процесі, на засобах захисту відповідних прав і свобод його учасників, яким виступає і потерпілий. Щоправда, роботу І.Л. Бородіна слід вважати, все ж таки, за змістом дещо узагальненою, такою, що опосередковано висвітлює проблеми адміністративно-правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі. Більший інтерес стосовно предмета дисертаційного дослідження становить робота

М.Р. Сиротяка «Захист прав потерпілого в провадженні в справах про адміністративні правопорушення» [35]. Автор цілком слушно зупиняється на співвідношенні понять «охорона прав», «правова охорона», «захист прав», «правовий захист» й формулює висновок про необхідність розмежування відповідних понять із використанням кількох критеріїв – факту порушення норм права, приналежності до понять «прав в об'єктивному розумінні», «прав у суб'єктивному розумінні», прив'язки до норм матеріального і процесуального права [35, 7]. Слід підтримати М.Р. Сиротяка в тому, що потерпілий є суб'єктом адміністративного процесу, суб'єктом адміністративно-юрисдикційного процесу, суб'єктом провадження у справах про адміністративні правопорушення, а також учасником правозастосовної діяльності, що здійснюється компетентним адміністративно-юрисдикційним органом (посадовими особами) в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення [35, 9]. Також слід погодитись із науковцем стосовно того, що потерпілим від адміністративного проступку може бути не тільки фізична, а й юридична особа, що вимагає відповідного нормативного врегулювання [35, 10]. Слушними вбачаються й рекомендації щодо розширення прав потерпілого в адміністративно-деліктному процесі [35, 10]. У той же час автор досить детально зупиняється на особливостях захисту майнових і немайнових прав потерпілого, порушених адміністративним проступком, й ролі в цьому процесі органів адміністративної юрисдикції та інших учасників відповідного провадження [35, 10-16]. При цьому, на жаль, поза увагою залишаються питання особливостей прояву реалізації адміністративно-правового статусу потерпілого на окремих стадіях адміністративно-деліктного процесу, його місце і роль у системі суб'єктів цього процесу, аналіз зарубіжного досвіду нормативного врегулювання аналогічного питання й правозастосування, ґрунтовна характеристика результатів перспективної нормотворчості.

Отже, позитивно оцінюючи існуючі монографічні роботи з проблематики правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, слід все ж таки, у цілому вести мову про їх дещо специфічний характер, вибірковість аспектів поглибленого дослідження, що і не дозволяє сформувати комплексний ґрунтовний науковий фундамент нормативного визначення адміністративно-правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі.

Таким чином, історичний аналіз доктринального дослідження відповідного питання дозволяє стверджувати про наявність певної тенденції наукового розгляду вказаного питання, а саме про поступову спеціалізацію наукового пошуку, звуження предмета дослідження, що, безперечно, варто враховувати в сучасних умовах й дещо відкоригувати із акцентом на пріоритети та потреби сучасної нормотворчої, зокрема кодифікаційної діяльності. А саме: доцільним вбачається спеціалізація наукового дослідження проблематики правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі у поєднанні із комплексним ґрунтовним підходом до дослідження, що і дозволить сформувати реальну наукову базу для формулювання досконалого вітчизняного адміністративно-деліктного кодифікованого законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Присяжнюк Т.І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.08 / Т.І. Присяжнюк. – К., 2006. – 18 с.
2. Федорчук Н.Б. Захист прав та законних інтересів потерпілого від злочину в кримінальному судочинстві англо-американської системи права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.08 / Н.Б. Федорчук. – К., 2007. – 20 с.

3. Гурджі Ю.О. Правовий захист особи в кримінальному процесі України: теорія та методологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук: спец. 12.00.08 / Ю.О. Гурджі. – Одеса, 2007. – 40 с.
4. Юрченко О.Ю. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчинення тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.08 / О.Ю. Юрченко. – Харків, 2004. – 16 с.
5. Давиденко С.В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.08 / С.В. Давиденко. – Харків, 2007. – 20 с.
6. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.08 / М.В. Сенаторов. – Харків, 2005. – 20 с.
7. Гошовський М.І. Потерпілий у кримінальному процесі України / М.І. Гошовський та О.П. Кучинська. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 192 с.
8. Якуба О.М. Советское административное право (Общая часть) / Ольга Мироновна Якуба. – К.: «Вища школа», 1975. – 232 с.
9. Советское административное право: учебник / Под ред. В.Т. Василенкова. – М.: Юрид. лит., 1990. – 576 с.
10. Коваль Л.В. Відповідальність за адміністративне правопорушення: монографія / Леонід Васильович Коваль. – К.: Вища школа, 1975. – 158 с.
11. Додин Е.В. Исполнение постановлений о наложении административных взысканий: учебное пособие / Евгений Васильевич Додин. – Одесса: Юридическая литература, АО БАХВА, 1999. – 68 с.
12. Коваль Л.В. Адміністративне право: Курс лекцій / Леонід Васильович Коваль. – К.: «ВЕНТУРИ», 1998. – 208 с.
13. Адміністративна відповідальність в Україні: посібник / Анатолій Трохимович Комзюк. – Харків: університет внутрішніх справ, 1998. – 78 с.
14. Битяк Ю.П. Адміністративне право України. Конспект лекцій. / В.В. Зуй, Ю.П. Битяк. – Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1996. – 160 с.
15. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / Валерій Костянтинович Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
16. Тищенко Н.М. Административно-процессуальный статус гражданина Украины: проблемы теории и пути совершенствования / Николай Маркович Тищенко. – Нац. юрид. акад. Украины. – Х.: Право, 1998. – 268 с.
17. Ведерніков Ю.А. Адміністративне право України: навчальний посібник / Ю.А. Ведерніков, В.К. Шкарупа. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.
18. Адміністративне право України: Підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.]; За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
19. Ващенко С.В.. Основи адміністративного права (загальні питання, категорії, схеми): навч. посіб. / С.В. Ващенко, М.М. Долгополова. – Запоріжжя: Юридичний інституту МВС України, 2005. – 106 с.
20. Бородін І.Л. Адміністративно-юрисдикційний процес: Монографія / Іван Лукьянович Бородін. – К.: Алерта, 2007. – 184 с.

21. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность: учебное пособие / Александр Иванович Миколенко. – Харків: «Одиссей», 2004. – 272 с.
22. Ващенко С.В. Адміністративна відповідальність: навч. посіб. / С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук. – Запоріжжя: Юридичний інститут МВС України, 2001. – 142 с.
23. Комзюк А.Т. Адміністративна відповідальність в Україні: Навчальний посібник/ За заг. ред. Анатолія Трохимовича Комзюка. – Харків: Видавництво Харківського Національного університету внутрішніх справ, 2007. – 80 с.
24. Кузьменко О.В. Адміністративно-процесуальне право України: Підручник / За заг. ред. Оксани Володимирівни Кузьменко. – К.: Атіка, 2007. – 416 с.
25. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія / Оксана Володимирівна Кузьменко. – К.: Атіка, 2005. – 352 с.
26. Бандурка А.М. Административный процесс: учеб. для вузов / А.М. Бандурка, Н.М. Тищенко. – К.: Литера ЛТД, 2001. – 333 с.
27. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: Навчальний посібник / Едуард Францович Демський. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
28. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навчальний посібник / Валерій Костянтинович Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 184 с.
29. Додін Є.В. Адміністративна відповідальність у судовому порядку: навчально-методичний посібник / Євген Васильович Додін. – Одеса: Юридична література, 2007. – 68 с.
30. Перепелюк В.Г. Адміністративний процес. Загальна частина: навч. посіб. / Володимир Григорович Перепелюк. – Чернівці: Рута, 2003. – 367 с.
31. Данількевич М.І. Адміністративне право України: навч. посібник / Микола Іванович Данількевич. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет, 2001. – 134 с.
32. Богуцький В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб. / В.В. Богуцький, В.В. Мартиновський. – Харків: Видавець ФО–П Вапнярчук Н.М., 2009. – 168 с.
33. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен / Національна академія внутрішніх справ України / Валерій Костянтинович Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
34. Бородін І.Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук: 12.00.07 / І.Л. Бородін. – Харків, 2004. – 38 с.
35. Сиротяк М.Р. Захист прав потерпілого в провадженні в справах про адміністративні правопорушення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / М.Р. Сиротяк. – Харків, 2007. – 20 с.